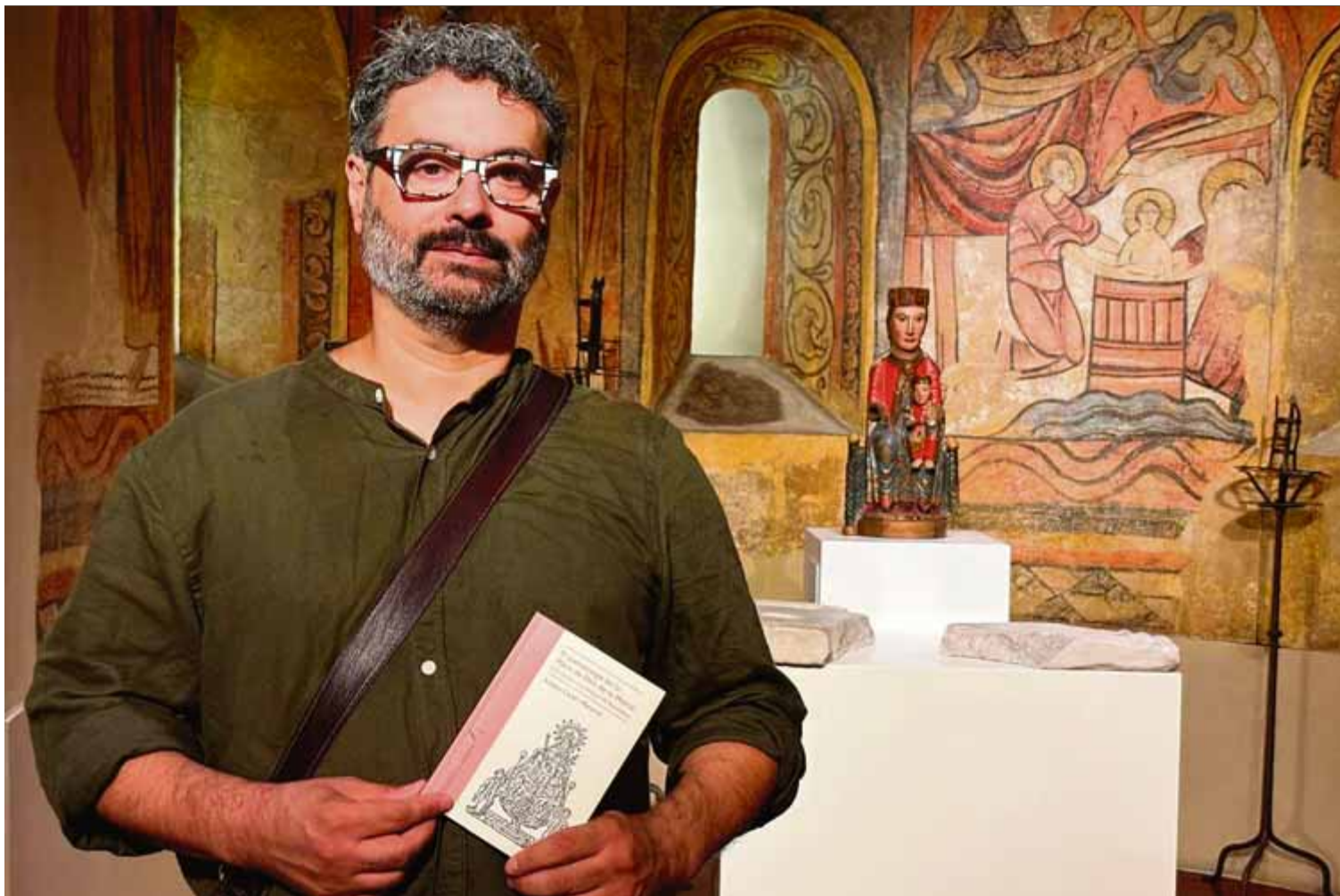

Amadeu Carbó, amb el seu nou llibre, davant de les pintures murals de Sant Salvador de Polinyà que hi ha al Museu Diocesà de Barcelona ■ M. ROURERA

Amadeu Carbó Folklorista. Publica 'El patronatge de la Mare de Déu de la Mercè' (Ed. Morera)

“El de la Mercè és l'orde barceloní per excel·lència”

■ “La Mare de Déu de la Mercè, l’hem acceptat com a patrona de la ciutat però és la patrona de la diòcesi de Barcelona”

■ “La veneració a la Mercè, que va protegir la ciutat d’una plaga de llagostes, va ser total, també pel prestigi dels mercedaris”

Mireia Rourera

Barcelona

El folklorista Amadeu Carbó, que forma part de la secció que fa l’inventari del patrimoni immaterial de la catedral de Barcelona, acaba de publicar *El patronatge de la Mare de Déu de la Mercè a la ciutat i a la diòcesi de Barcelona*, un llibret que ha editat l’Editorial Morera, famosa perquè publica el *Calendari de l’Ermità* des de fa més de 150 anys. El llibre, que forma part d’una nova col·lecció que es diu Bàsics de Cultura, el va presentar coincidint amb la Mercè, la festa major de Barcelona, al Museu Diocesà i explica, diu Carbó, “com neix l’advocació a la Mare de Déu de la Mercè a la ciutat de Barcelona i com arrela molt ràpidament a totes les capes de la ciutat, probablement per la bona feina que van fer els mercedaris”.

Anem a pams: quants patrons ha tingut Barcelona?

Barcelona ha sigut una ciutat de molts patrons, alguns per a casos concrets, altres han exercit el seu patronatge a tota la ciutat, com sant Sever, sant Oleguer, santa Eulàlia, sant Roc, santa Madrona, sant Antoni o la Mercè... i són patrons i patrones que encara l’exerceixen. A cap d’ells, se li ha tret el títol. Tot i que de vegades tenim la percepció que la veneració dels patrons és una cosa d’una altra època o que va de baixa, jo convido la gent el dia 12 de febrer, dia de Santa Eulàlia, que vingui a la catedral de Barcelona i veurà les cues de gent que hi ha per entrar a la cripta on està enterrada. Les cues duren tot el dia. O que vinguin a la catedral el 6 de març, que és Sant Oleguer, quan es formen cues llarguíssimes per veure el seu cos incorrupte que hi ha a la capella del Santíssim, la que és

aquella on hi ha el Crist de Lepant, i que aquell dia s’exposen al públic. Quedaríeu parats de veure la gentada que va a retre homenatge i a pregar davant d’aquest sant. Malgrat que ens sembla que això està passat de moda, jo diria que no només no és cert, sinó que en els darrers anys hi ha hagut un repunt d’interès cap a aquest tipus de religiositat.

Com és que Barcelona estima tant santa Eulàlia? Al claustre de la catedral hi ha 13 oques, com anys tenia la santa quan la van martiritzar.

Barcelona estima molt santa Eulàlia perquè és la seva patrona antiga, i, a més, Eulàlia de Barcelona o Eulàlia de Sarrià és una santa romana. I nosaltres, els barcelonins, som romans, per tant, això vol dir que santa Eulàlia a Barcelona té una devoció molt primerenca. Quan es parla que santa Eulàlia és un

desdoblament hagiogràfic de l’Eulàlia de Mèrida, jo diria que potser part del relat sí que va per aquí, però jo estic segur que hi ha una santa Eulàlia barcelonina. Aquesta santa, cada cop hi ha més vestigis que ho indiquen, va viure entre el tombant del segle III al segle IV a Barcelona i immediatament després de ser enterrada els cristians barcelonins ja van començar a venerar-la. La devoció va ser immediata... Pensem, a més, que els sants en aquella època no era com ara, que hi ha un procediment centralitzat al Vaticà i tot això. No, aleshores els sants es proclamaven per aclamació popular. I la devoció per santa Eulàlia ha passat de generació a generació fins avui.

Des de quan està enterrada a la catedral?

La tradició oral, i s’han trobat vestigis arqueològics per afermar aquesta explicació, diu que

estava enterrada a Santa Maria de les Arenes, que, més o menys, estaria ubicada a on ara és Santa Maria del Mar, i que el canvi a la catedral es va fer al s. VIII.

I la Mercè. Què vol dir Mercè?

Mercè vol dir moltes coses. La podríem traduir com misericordiosa i se la relaciona amb el perdó, l’ajuda a l’altre... i aquest nom és molt adequat per a una ciutat com Barcelona, que no perd aquesta mirada d’ajut als altres, que al final és el que fan els mercedaris, l’orde de la Mercè que va néixer per la redempció dels captius. Tal com es funden els mercedaris, aixequen un hospital a Barcelona.

Hi ha una llegenda que la Mare de Déu de la Mercè s’apareix a Jaume I, sant Pere Nolasc i sant Ramon de Penyaforç i que després de l’aparició neix l’orde de la Mercè.

La tradició oral, que d’una manera èpica i entenedora explica allò que costaria molt d’explicar, diu que la Mare de Déu de la Mercè baixa la nit de l’1 al 2 d’agost del 1218 (algunes versions diuen que va ser la nit del 23 al 24) i s’apareix a Jaume I, Pere Nolasc i sant Ramon de

La patrona de Barcelona és santa Eulàlia. També sant Oleguer, santa Madrona, sant Sever

Penyaforç. Aquesta llegenda explica, en realitat, la necessitat que hi havia, d’alguna manera, de formalitzar una activitat que Pere Nolasc ja feia temps que realitzava. Primer en solitari i després liderant un grup de gent, Pere Nolasc treballava per la redempció dels captius, és a dir, rescatava els cristians de les mans dels corsaris musulmans. Ell feia de mediador, negociava, comprava la llibertat dels cristians captius i... d’alguna manera, calia formalitzar, legalitzar en diríem avui, el que feia.

I es crea l’orde de la Mercè.

Va ser molt interessant: la Corona d’Aragó va donar suport a aquesta fundació, per això a l’escut dels mercedaris hi veiem les quatre barres. També hi va donar suport el bisbe de Barcelona des de la catedral, que és on es funda l’orde, i els dona les armes de la catedral: la creu catedralícia nostra. Però hi ha un tercer element molt important: que és que al principi l’orde funciona amb la regla dels dominics, que és sant Ramon de Penyaforç, en aquell moment un

Amadeu Carbó Folklorista. Publica 'El patronatge de la Mare de Déu de la Mercè' (Ed. Morera)

home molt important, jurista i assessor de Jaume I. Aquests tres elements són importantíssims en un orde mercedari, que encara avui és viu.

Són a la basílica de la Mercè. Sí... la basílica de la Mercè és la part visible d'uns mercedaris que on realment són és a les presons, a les presons catalanes i a les de tot el món, que és la seva vocació, perquè els captius que salvaven d'aleshores han estat canviats, avui, per la gent desafavorida. Quan es funda l'orde de la Mercè a Barcelona, al s. XIII, de seguida els barcelonins s'aboquen a la Mare de Déu de la Mercè i els frares agafen un gran prestigi. El de la Mercè és el nostre orde, és l'orde barceloní per excel·lència. Però no només això: de seguida que es funda l'orde i es posa sota la protecció de la Mare de Déu de la Mercè, obren un hospital, l'hospital de Santa Eulàlia, a l'edifici que ara ocuparia, en part, la Pia Almoina, a la baixada de la catedral. Per tant, els mercedaris són eulaliens.

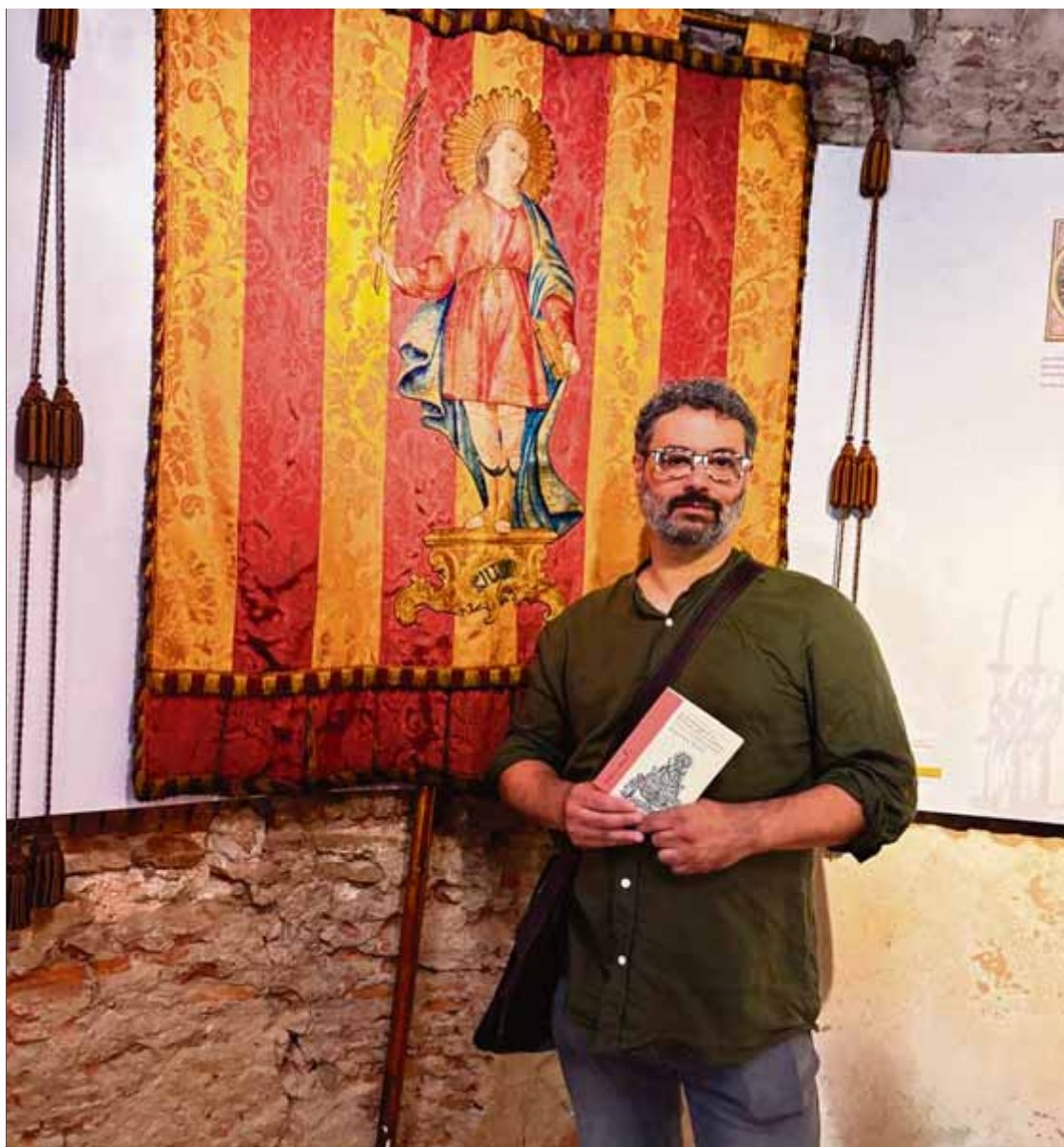
Una gran cosa, l'hospital.

Pensa que estem parlant del s. XIII, quan la ciutat estava encotillada dintre de les muralles. Que en aquell moment obrin un hospital i es dediquin a donar àpats a tots aquells que no podien menjar, a donar sostre als que no tenien a on dormir... de seguida això els va fer agafar una molt bona reputació. I mira per on que Barcelona avui, en ple s. XXI, continua tenint les mateixes necessitats.

I quan serà patrona de la ciutat, la Mercè?

Santa Eulàlia era la patrona de Barcelona però al s. XVII, arran de la famosa plaga de llagostes i la crisi alimentària, la ciutat es posa sota la protecció de la Mare de Déu la Mercè. Això no vol dir que des del principi tant pels barcelonins com pel Consell Barceloní la Mercè va tenir molt pes perquè els mercedaris s'havien fundat aquí. Quan neixen els mercedaris –ja no estem parlant d'ordes monacals que es funden als territoris–, en poc temps neixen tot un seguit d'ordes d'aquest tipus a tot Europa, trinitaris, franciscans... perquè obeeix a un canvi que hi ha a la societat europea, que és quan comencen a formar-se nuclis importants de ciutats. Aleshores la presència religiosa comença a ser més conventual que monacal.

Vostè explica en el llibre que al s. XIX hi havia tal quantitat de festes religioses que els empresaris es van queixar per la poca productivitat per culpa de tanta celebració i que la regulació de les festes va ser decisiva en

Amadeu Carbó, folklorista, davant del gonfanó nou de la basílica dels Sants Just i Pastor exposat al Museu Diocesà de l'Arquebisbat de Barcelona, al costat de la catedral ■ M. ROURERA

“Va anar d'un pèl que la Mare de Déu de Montserrat no fos declarada patrona de la diòcesi de Barcelona

“La veneració de la Mare de Déu de la Mercè va ser instantània, com des dels romans és venerada santa Eulàlia

Una nova col·lecció per explicar la cultura popular

Neix Bàsics de Cultura, de l'Editorial Morera

“Bàsics de Cultura, de l'Editorial Morera, és una col·lecció que pretén posar a l'abast del lector, del públic en general interessat en la cultura, temes de cultura popular, història i tradicions que potser no donarien per fer un llibre però superen el que seria un article llarg”, explica Amadeu Carbó, que és el director d'aquesta col·lecció, de la qual indica: “Feia anys que l'estàvem treballant i que hi pensàvem amb en Norbert Tomàs, responsable d'Edicions Morera.” “De la Col·lecció de l'Ermità ja hem publicat 19 títols però ens vam adonar que hi havia temes més petits de la cultura que molta gent sap i que tot això ho havíem de compartir”, va dir Norbert Tomàs, responsable d'Edicions Morera, el dia de la presentació, al Museu Diocesà de Barcelona, del llibre d'Amadeu Carbó. Carbó, per la seva banda, va explicar que la voluntat que tenen és que la col·lecció “sigui molt transversal, amb una gran di-

versitat de temàtiques”, i els primers cinc títols demostren aquesta voluntat. Ha sortit ja el del patronatge de la Mare de Déu de la Mercè i *El món d'Aureli Capmany*, de Montserrat Garrich. En breu es presentaran els llibres *Diablos: foc, fum i sàtira a la festa*, de Jordi Cubillos; *Castells a l'abast*, de Carles Esteve, i *La processó dels fanalets de Sant Jaume de Lleida*, de Jordi Cucó. Parlem d'una col·lecció de llibres de format petit i poques pàgines, escrits amb un llenguatge planer perquè els entengui tothom. No seran llibres acadèmics però sí rigorosos. També seran llibres econòmics, perquè del que es tracta és de divulgar la cultura popular, que no s'allunyi de la ciutadania. Bàsics de Cultura planteja debats d'actualitat sobre el patrimoni cultural immaterial de Catalunya i la voluntat de l'editor i el director és que cada any, com a mínim, surti un llibre sobre una festa o una expressió local popular del nostre país.

RELIGIONS

Generalitat de Catalunya
Departament de Justícia
Direcció General d'Afers Religiosos

el patronatge de la Mercè.

Aquesta és la clau del conflicte que es planteja perquè la festa major de Barcelona se celebri per la Mare de Déu de la Mercè.

Què és el que passa?

Hi ha un moment de la història en què es necessita endreçar el calendari festiu, o laboral. Es necessita créixer en hores de productivitat, tant perquè al camp han començat a canviar els sistemes de cultiu com perquè està naixent un sistema industrial molt important que necessita mà d'obra i hores de treball. Això, amb el calendari de festivitats tal com el teníem, era impossible, perquè hi havia una festa o una cosa que es deia mitja festa, que era un dia sí, un dia no, dia sí, dia no. Això incapacitava la industrialització. L'Estat va fer un decret del papa Pius IX que trasllada les fetes dels patrons locals, inclosa Santa Eulàlia, al diumenge següent. Això volia dir moure tot el calendari! Però el decret autoritzava que hi hagués un patró principal per diòcesi. I aquí hi ha la clau.

I aquí es decideix que la patrona sigui la Mercè.

Exacte. Darrere aquesta elecció també hi ha una intriga a la qual el bisbe de Barcelona, Pantaleó Montserrat, era reticent perquè el que ell volia és que el 8 de setembre, Dia de les Marededus Trobades, continués sent un dia de precepte, caigués en diumenge o en dia laborable. Ell volia protegir el 8 de setembre fos com fos i proposava que la Mare de Déu de Montserrat, que és una marededeu trobada, fos la patrona de la diòcesi. A la Mare de Déu de Montserrat, li va anar d'un pèl que no fos declarada patrona de la diòcesi.

Però...

En el cas de la Mercè, hi va haver una pressió municipal, que ja venia de principis del s. XIX, i darrere la qual i encara no sabem per què hi havia la família Solterre, molt influent, que lluitava perquè la Mare de Déu de la Mercè fos declarada patrona de la ciutat. Però no ho va ser. Va ser declarada patrona de la diòcesi, no de la ciutat, el 1868. En cap cas va ser una imposició borbònica.

O sigui, que la Mercè no és la patrona de Barcelona?

És la patrona de la diòcesi, però en tenir una gran acceptació popular i en celebrar-se la festa major, l'hem acceptat com a tal. Però la patrona de la ciutat és santa Eulàlia. ■